

EXERCITIUL DISTANȚEI ȘI ELEMENTUL ASCENSIONAL ÎN BASMUL FANTASTIC ROMÂNESC

The Exercise of Distance and the Ascensional Element in the Romanian Fantastic Fairytale

Costel CIOANĂ¹

Abstract

Primordial element, dominated by mythological and mythofolklore connotations, *air* is a kernel by itself of collective imagination, which has generated story (epic as a species). Being in a limited spatio-temporality (given by the inaccessible nature to anyone and/or anyway), this archetypal element is reserved for a spiritual elite (God, Saints, fairies, astral elements), with a cosm(ogon)ic role, and it can be accessed only temporal and in virtue of some initiations done by someone already initiated.

In this study, I tried to capture, from the perspective of hermeneutics, just the need of an upward imaginary of the Romanian traditional community, generating and/or consuming fairy tale, which has tried, through specific imagology means, to access this intangible space otherwise. At the same time, through the examples offered by the collection of fairy tales, I have tried to underline the contributions and the conditionings, which the technical progress has imposed on this field, the mythical (or magic) content of tale, being replaced with technical references (new means of aerial locomotion), which change the symbolic expression of these (imaginary) air travels to concrete, daily, easy.

Keywords: hermeneutics, Romanian fairy tale, archetypal element, air, imaginary

Referirile la *aici* sau *acolo* în basmele românești sunt multiple și diverse. Uneori, în basme se face referire expresă la spațiul *acestei lumi* (geo-fizic vorbind), alteori la *un alt tărâm*, situat **în afara sau în continuarea (juxtapunerea) celui de aici**, adică a spațiului din proximitatea eroului (sau povestitorului). În mod complementar, experiența inițiativ-spirituală pe care o presupune simpla ieșire a eroului din spațiul cunoscut (în sens eliadian – “necentrat”, “neconsacrat”), și care nu este “simplă” în nici un caz ([...] *Fata împăratului, care nu ieșise din casă de când o făcuse mă-sa, se mira și sta în loc uimită, văzând frumusețile câmpului.*: ISPIRESCU 1984, 19), este dublată, cum altfel?!, de *experiența* - la fel de inițiativ-spiritualiza(n)tă – a *ieșirii din timpul nostru comun (profan) și a intrării în Timpul sacru*. Cu desfășurare pe verticală și pe orizontală, **aceste “ieșiri” împing eroul** (implicit și acțiunile sale) **într-un spațiu și timp arhetipal/mitic: simpla participare a eroului la o asemenea călătorie implică re-actualizarea duratei și re-integrarea acțiunilor sale în timpul și spațiul de la începuturi** (ELIADE 2000, 17 și următ., 48 și următ.), *schimbându-i ireversibil conștiința și conștiința*.

Pentru o mai bună înțelegere a perspectivei sub care acționează eroul de basm și are loc *restaurația timpului și spațiului de la începuturi* (timp și spațiu în care *totul devine posibil*), în rândurile următoare voi încerca o radiografiere a **elementului ascensional** (*aer*), care,

---

¹ Scientific and cultural coordinator of the Ancient Western Art Museum of the Romanian Academy.

coroborat cu alte elemente de mito-topos (*pădurea, munții, apele tărâmul celălalt, câmp, pustie*), pot oferi o mai concretă și corectă înțelegere a structurilor antropologice care formează imaginarul tradițional al basmului (fantastic) românesc.

În mitologiile consacrate, alături de *pământ, apă și foc, aerul*, cu cele trei aspecte esențiale ale sale (*elementul calm*, cum este egipteanul zeu *Shu*: KERNBACH 1989, 539; *elementul violent* – mayașul *Huracan*, “*Inima Cerurilor*”, polinesianul *Tambiri* ori zeul hurrit *Teshub*: KERNBACH 1989, 234, 573, 583; *elementul vital* – vedicul *Prānā*, “*principiul însuflător inițial*”: KERNBACH 1989, 483), este, conform cosmogoniilor tradiționale, unul din cele 4 elemente primordiale, uneori acestora adăugându-li-se un supraelement, *eterul* (vedicul *ākāśā*, *aither*-ul grecesc sau *aether*-ul romanilor), noțiune **mitofolclorică** ([...] *Văzdubul, după închipuirea poporului român, este golul dintre cer și pământ unde umblă și bat vânturile, unde plutesc norii cei care aduc ploaia sau ninsoarea după vrerea lui Dumnezeu, iar câteodată cu amestecul dudurilor necurate.*: PAMFILE 2001, I, 27), **mitologică** și **filosofică** deopotrivă ([...] *De aceea, întregul univers s-a ivit din soare și din lună, iar cele cinci elemente pomenite de noi – spiritul, focul, elementul solid și cel apos, ca și, în fine, tot ce ține de firea văzdubului – alcătuiesc lumea, așa cum capul, mâinile, picioarele și celelalte părți formează un trup omenesc.*: DIODOR 1981, I, XI, 6), desemnând fie “*ultimul strat aerian, cel mai subtil, în care locuiesc zeii*” (KERNBACH 1989, 176) fie, pentru alții, *un principiu, un primum movens* al corpurilor cerești, compus din cei mai ușori și mai mobili atomi (LUCRETIUS 1981, I, 329 și următ., 746-753, 956-964). Ca și focul, *aerul*, pornind de la *situarea* lui (= *inaccesibilitate non-magică, neinițiată*), este considerat un element “*activ și masculin*” (CHEVALIER, GHEERBRANT 1994, I, 72), *nematerializant*, deci simbol al *spiritualizării* ([...] *Într-adevăr, aerul prin firea lui rămâne nesupus stricăciunii, neîntinat, și se întinde până în partea cea mai de sus a întregului univers.*: DIODOR 1981, I, XII, 7).

În mentalitarul tradițional al basmul românesc, *aerul* este asociat în mod simbolic cu *Vântul* (uneori bolnav de deochil: FURTUNĂ 1973,13), cu *răsuflarea* (OLTEANU 2009, 230-234), reprezentând, în speță, *lumea subtilă*, cea *așezată între cer și pământ, nevăzută* (sau, în orice caz, *greu sesizabilă* prin mijloace cotidian-ordinare), o *lume a libertății, a expansiunii*. Tot pentru basmul românesc, *aerul* este, alături de *munte*, *cale de comunicare între cer și pământ, evident tot pe cale fantastică, magică*, amestecând spațiul fantast cu cel fizic tocmai întru justificarea demersului/dezideratului inițiat și urmărit de erou ([...] *Se sui omul nostru în spatele babei, strânse bine bunda pe lângă el și se ținea de gâtul babei cu toate puterile lui. În câtă vreme ai bate o coasă, se opri baba pe un munte așa de înalt, că dacă ar fi avut omul nostru la îndemână o scară de vreo doi-trei stânjeni, s-ar fi putut sui în cer ca-n podul casei sale.*; [...] *Era odată un împărat, și-mpăratu acela avea-naintea palatului său un măr foarte înalt, atâta era de înalt încât nu i se vedea vârful. [...] -Om bun, om bun ! Sfântă Duminecă! răspunse Todorăș, bucuros că vedea vârful mărului, care era încărcat de mere, roșii și galbene, de gândea că sunt făcute din aur. Todorăș se scoborî și puse picioru pe noru alb și merse la casa Sfintei Dumineci, care era așezată între crengile mărului și abia se vedea printre frunze și printre mere.*: UGLIȘ-DELAPECICA 1968, 156, 197, 199-200).

Pornind de la referințele oferite de antologiile de basme citate, explicitarea travaliului hermeneutic care vizează acest element arhetipal, se structurează, în mod

necesar (sau inevitabil?), în jurul a trei întrebări (condiționante): *Ce se află aici, în aer? Cine poate accede în acest spațiu-limită și în condiții? Cum se face această "accesare" a unui spațiu altfel intangibil?*

1. Alegoric, tropologic sau anagogic, aici, în aer/văzduh își are sălașul

□ **aleasa eroului, descoperită sau câștigată jos, pe pământ, în urma unor prescripții magice** ([...]Când o auzit Alexandru vorba asta, de bucurie, nu mai știa că mai trăiește, ori îi dus pe ceea lume. Apoi s-o făcut pace între dânșii. O dat ea mâna cu lupul și cu Alexandru. Apoi o zis Ileana: -Vreți să mergeți la lăcașurile mele să trăiți, ori să merg, voinice, la saraiurile tătâni-tu? –Ba să mergem la saraiurile tătâni-su – zice lupul. –Apoi dacă vi-i vorba de-așa, **baidați la mine-n văzduh la palatele mele**[...];[...]Cum o ucis frații pe Alexandru, **calul și cu Ileana Cosânzeana au zburat în văzduh, aproape de palaturile împăratului celui bătrân; da` era așa de sus, că nimenea nu-i vedea.**: VASILIU 1958, 217, 224-225),

● **un donator care-l ajută pe erou cu sfaturi și/sau obiecte magice** ([...]Cum ieșiră din poartă calul îi zise: -Stăpâne, ia te mai înțepenește și-n coamă să nu cazi jos, c-avem să umblăm ca vântul. Și se repezi în slava cerului. Umblară ce umblară p-acolo și dădură de casele sfintei Lumi.: STĂNCESCU 1980, 53),

● după cum tot **în văzduh eroul își poate afla ursita** ([...]Într-o zi, Manea Câmpului încălecă pe bivoli, iară bivoli o zburat cu el tocmai în naltulu ceriului, cine știe pe unde, și pe urmă s-o-nturnat acasă. După ce-o ajuns acasă, o-nfiptat palușul în stâlpul porții ș-apoi o zis cătră tată-su: -Tată, eu de-amu mă duc tocmai în naltul ceriului în văzduh.Mneta să-ngrijești de bivoli, că a mnitale rămân.: VASILIU 1958, 354) sau **norocul** ([...]Cum a văzut Sur-Vultur nuca, îndată i-a zis rumânului să se urce iar pe spinarea lui că-l duce acasă îndărăt. După ce umblară ei până sfârșiră calea toată, câtă era, au ajuns cu bine în părțile unde sta rumânu. Acolo dacă au ajuns, s-a coborât din spinarea lui Sur-Vultur, și, după ce s-a coborât, dânsul i-a zis: -Ei, acu` n-a ție nuca seacă dintre căpătâie; când ai avea trebuință, despico frumos cu vârful custurii, că are să iasă din ea vite multe; vinde din ele, taie, fă ce știi; iar ce rămâne, bagă-le la loc înapoi plesmind din ăst bici. Și, după ce-i dădu Sur-Vultur și biciul, își luă zina bună de la el, și se ridică, încet-încet rostogolindu-se în slava ceriului, făcându-se mai mic, mai mic, pân nu se mai văzu.: STĂNCESCU 1980, 14).

2. **Accesul** într-un spațiu-limită cum este *aerul/văzduhul*, este permis (uneori după fie și o succintă inițiere de magie neagră: [...])*Da` când îi vide colo unde-o fost înfiptat palușul, că curge sânge, să te-apuci să faci două cuptioare de pâne și să le pui pe-un bivoli; iară dumneata să-ncaleci pe celalt bivoli, să vii la mine acolo-oi fi eu. Și dacă-i ajunge acolo, eu de bună samă c-am să fiu mort. Cum îi ajunge, să zici cătră gazda ceea a mea să prindă o țarcă vie, și după ce-a prinde-o, să-i taie gâtul și să lese să curgă sângele în gura mea, că atunci eu oi învia.*: VASILIU 1958, 354), aproape oricui, condiția *sine qua non* fiind respectarea prescripțiilor/indicațiilor ([...]Moșneagul, dac-o văzut curgând sânge, s-o apucat degrabă să facă pâne; da` n-o apucat să facă două cuptioare cum o fost

vorba. Şi-apoi o pus pânea pe-un bivoli şi s-o suit în văzduh, acolo unde era fecioru-su mort.: VASILIU 1958, 364).

Din perspectivă hermeneutică, este important de relevat că acest aspect (al *accesibilităţii* aproape oricui în spaţii altfel intangibile/inaccesibile precum *aerul*), nu ţine câtuşi de puţin de (in)coerenţa logic-epică a basmului românesc, ci face trimitere la ceea ce M. Eliade numea “*experienţa religioasă a Vieţii*” (ELIADE 2000, 84 şi următ.), în care “*riturile de înălţare păstrează un rol preponderent în economia sacrului*”, astfel oamenii (*profanul*) reuşind să păstreze legătura cu divinitatea/*sacrul* (vezi, în acest sens, subcapitolul dedicat *Perenităţii simbolurilor cereşti* din sus-amintita lucrare).

3. Dacă în basmele citate supra, accesarea în acest spaţiu mult timp interzis umanului/profanului se face **cu ajutorul unor bivoli şi a unui vultur** (cu fundament mitologic clasic – *Etana*, regele cetăţii Kiş, după potop, a urcat la ceruri pentru a aduce pe pământ *iarba naşterii*, tot pe un vultur: CULIANU 1994, 84-85; KERNBACH 1989, 176), acesta avându-şi palatele acolo, în majoritatea basmelor româneşti eroul urcă la cer sau în cer

• **cu ajutorul unui cal năzdrăvan, cu un număr anume de inimi (3: SBIEREA 1971, 82; VASILIU 1958, 176; 12: FURTUNĂ 1973, 60; 18: VASILIU 1958, 190) şi aripi (12: STĂNCESCU 1980, 53, existând şi mânji cu 3, 6, 12 aripi: STĂNCESCU 1980, 128), inimi şi/sau aripi crescute mai ales în urma unui tratament şi a unui regim culinar specific (ovăz muiat în lapte, jăratec: [...]*Când auzi el pe cal vorbind în ăst chip, îi păru rău de ce făcuse şi se duse la el, îl mângâie şi porunci să i se dea ce a cerut. A treia zi, când se duse în grajd, rămase pironit locului: calu se îngrăşase, ochii îi erau ageri ca la un cârlan, iar din pântec îi crescuseră 12 aripi.*: STĂNCESCU 1980, 53).**

În mod tradiţional, **zmeii stăpânesc ab initio asemenea cai zburători** ([...]o dată se pomeniră fetele că se umple cerul cu nişte nori groşi şi negri, de se întunecă taman ca noaptea, şi apoi numai iacă zmeii călări pe cai cu aripi, pun mâna, care pe care-i plăcea şi pornesc cu ele, neluând în seamă la ţipetele şi la vaietele lor.: STĂNCESCU 1980, 34), în timp ce **eroul trebuie să-şi câştige** (prin *viclenie* sau *vitejie*), **un astfel de cal înzestrat cu aripi pentru a putea învinge zmeul** ([...]Să te duci, i-a fost zis mătuşa, la marginea pământului, că nu e departe de aici, şi ai să dai de o babă bătrână care are o iapă cu mânji, cu trei, cu şase şi cu douăsprezece aripi, şi să cerci a lua un mânz dintre ei, **că numai cu el ai putea da zmeului de cap.**: STĂNCESCU 1980, 128).

Aici trebuie menţionată o situaţie specială: probabil ecou cărturăresc al unor inovaţii în domeniul aviatic, aflat încă în stadiul de pionerat, avem într-un basm (din colecţia lui P. Ispirescu), o extrem de interesantă **mărturie a renunţării la mijloacele tradiţionale de deplasare prin acest element cosmogonic (cal năzdrăvan, iniţiat/vizionar/înţelept), în favoarea “tehnicii”,** autorul surprinzând, plastic, şi reacţiile sociale ale apariţiei acestui nou mijloc de locomoţie, atât de râvnit, dar interzis, tehnic vorbind, omului mii de ani ([...]Şi sculându-se de la masă, se duse unde se duse el, şi

se întoarce numaidecât, peste așteptarea tuturor, cu o slugă a lui credincioasă, aducând niște scânduri, stinghii, drugi, odgoane și pânze. Cu aceste se apucă, ajutat de sluga lui, de clădi un fel de foișor. Gătindu-se foișorul, se urcă într-însul și, învărtind niște șuruburi și niște vârtējuri la niște meșteșuguri ce avea acest foișor, începu a pluti în vânt și, pe când se tot urca, el își luă ziua bună de la toți cei de față, cari rămăseseră cu gurile căscate și cu ochii bleođiți la dânsul.; [...]Fiul împăratului, după ce călători câțva timp prin văzdub, prinse a se coborî.: ISPIRESCU 1984, 282).

Dacă în acest caz (rar) avem de-a face cu o inovație la nivelul epicului (prin introducerea unor date eminamente “tehnice” privind modalitatea de deplasare prin aer, dincolo de reliefaarea, în background, a unui nou domeniu de activitate/interes al omului modern), la nivelul tradițional al basmului (și mai ales după schimbarea statutului civil – prin răpire sau pețire), “relocarea” se face adesea pe calea aerului și cu un mijloc tradițional de locomoție, respectiv **calul cu aptitudini de zbor** ([...]Viețuind bieții nimernici mult timp în cea mai mare iubire frățească, iată că vine într-o noapte nu știu cine și strigă la fereastră: -Dorm oamenii în casă? –Am cam fost dormit, - răspunse ficiorul, - da ce este? -Ia, am venit să-mi dai pe sorăta cea mai mare! – ũ zise străinul. Aducându-și aminte ficiorul de cuvintele tătâni-său, i-au fost scos străinului pe soră-sa fără și i-au dat-o fără ca să-l mai întrebe, cine este, sau alta ceva. **Pețitorul au luat fata pe cal și au zburat cu dânsa prin aer și s-au cam dus.**; [...]Lacrămi fierbinți și sărutări duioase li-au fost lor vorba cea dintâi care o schimbară unul cu altul. După ce s-au mai deșteptat ei din această norocire, **au aruncat bărbatul pe soția sa pe căluț și strângând-o în brațe, au zburat prin nouri către țara sa.**; [...]După acest sfat **au încălcat boieriul pe căluțul cel cu trei inimi și au zburat la mândra sa. Cât bați din palmi au și fost la curțile zmaului și au intrat în casă.**; [...] Băiatul și-au luat ziua bună de la toți și **au zburat spre casă. Cât clipești au și ajuns la curtea împăratului, și trecând pe lângă foișor, îl văzu fata împăratului și au cerut coroana de la dânsul.**: SBIEREA 1971, 66, 74, 84, 101).

• Mult mai rar, accesarea în ceruri se face și **cu ajutorul unor personaje fabuloase** → care, drept răsplată pentru un bine făcut de erou și printr-o metamorfoză magică, capătă deprinderile unei păsări ([...]Cum numai au cugetat la dânsa, iată și Voinicul Florilor lângă el, și-l întreabă: -Da de ce plângi, dragu meu? –Da cum n-oi plânge, - îi răspunse el cu jale, - că iată ce-am pățit eu și la ce vremi grele am ajuns! Și-apoi ia și-i spune toate câte s-au întâmplat cu dânsul de la început până acuma. Voinicul Florilor i-au zis: -Nu te teme, fātu-meu, că eu-s lângă tine! Prinde-te numai de grumazii mei și te ține bine! Atuncia s-au dat Voinicul Florilor peste cap și s-au făcut pasere. **Băiatul s-au prins de grumazii ei, și ea au zburat cu dânsul până la fetele Soarelui** și l-au lăsat la dânsle zicându-i să-l aștepte aice până ce s-a întoarce îndărăpt! – SBIEREA 1971, 99), **uneori chiar eroul stăpânind tehnica metamorfozării și a zborului** ([...]Împăratul îl și chemă pe bietul Stavarache iar la treabă. El se gândese: “Măi! Mă dușmănesc ei, frații aceștia ai mei, dar la urma urmei, tot ei au să închilească de rușine, cogemite dârjel;e!”. Și zicând acestea, se face o vrabie și pornind din pragul curții, se izbește-n nori, lăsându-se pe hogeac drept în grajdul zmeului.: FURTUNĂ 1973, 60), → ori prin **constrângerea unui**

personaj fantastic al mitofolclorului ([...]E, hei! Din partea asta grijă să n-ai, vântule! Du-mă pe unde știi și cum știi, pe ceea lume, că eu te-oi descânta, săracu, de ți-a trece cum ți-ar lua cu amândouă mâinile! –Bine, măi Hărălui. Eu pe toți v-oi duce, da numai până la Sfântul Soare; mai departe nu-mi este dat mie a răzbate. Haidem! Și i-a luat vântul pe toți în praviță și, de-a tavalu, de-a tavalu, au ajuns degrabă până la Sfântul Soare, că zbârnâiau pe aripa vântului, nu alta.: FURTUNĂ 1973, 13),

• ori, pur și simplu **prin cățărarea eroului - pe crengile unui copac înalt sau pe un lanț aruncat de erou de jos, de pe pământ** ([...]Văzând Sucnă-Murgă că au căzut toți în scârbi și supărări, cât nime nu mai avea voie bună, și-au propus vartos ca să facă jălii și plânsurilor un capăt, și au prins un purice. Dintr-însul și-au lucrat un lanț de doauăsprezece mii de oacă de greu, și așa de lung, că ajungea până la ceri! [...]Acuma au luat Sucnă-Murgă lanțul de un capăt, și când l-au aruncat în sus, s-au și prins îndată de crângul ceriului. [...]Cuvântând aceasta s-au acățat de lanț și s-au suit până în ceri! Încotro s-apuce el aice? S-au uitat în toate părțile și au zărit un drum mare. Acesta era drumul carele ducea la curțile zmeilor cari răpiseră ursătele lor.: SBIEREA 1971, 121-122).

Articulația internă a miturilor și basmelor luate în discuție supra, permite, din perspectivă hermeneutică și cu raportare strictă la acest element arhetipal întâlnit în basmul fantastic românesc, reiterarea a două mari direcții de mitanaliză.

În primul rând, **realitatea invizibilă** (și, aș spune, *suprasensibilă* din perspectiva *fînțelor superioare* care îl sălășluiesc) a acestui element primordial ne-a oferit, la nivelul basmului fantastic românesc, ample și spectaculare situații prin care imaginarul a făcut posibil accesul într-o *altă lume/dimensiune*, organizată și desfășurându-se după alte principii și norme decât cele imediat-materiale, lumești. Ținând de deziderate eterne, cu substrat și substanță prin excelență mitice (vezi urcarea *la ceruri* a înțeleptului *Adapa*, “*prima ființă umană fără de prihană și preot din Eridu*” cum îl numește I.P. CULIANU 1994, 84, ori a lui *Etana*, regele din Kiș, după potopul universal, pentru spațiul mesopotamian; a preoților/călugărilor taoiști, “*maestri ai călătoriilor pe cocori*”: CULIANU 1994, 104-108; *Icarus* și *Dedal* pentru spațiul grecesc; *Ilie – 2 Regi*, 2, 1-15, pentru zona mitologiei veterotestamentare), culminând cu rațiunea intuitiv-inventivă (recte: *aparatele de zbor ca nou mijloc de locomoție*), aceste (nevoi de) ascensiuni în spații intangibile în mod cotidian (precum *aerul*), nu încearcă, la nivelul basmului românesc, decât să anuleze distanța dintre lumi/dimensiuni diferite. Este evident că, mult timp condiționați de nivelul tehnologic, oamenii au recurs la o modalitate simbolică de reprezentare a acestei realități percepute și gândite ca atare, dar constrânsă de dezvoltarea tehnică (ascensiuni sau zboruri executate cu ajutorul unor divinități de rang inferior, unor cai înaripați sau al unor personaje fantastice care se puteau metamorfoza în orice): mă refer la *imageria*² care a încercat (iar la

² Potrivit lui J.-J. Wunenburger, aceasta desemnează “*un ansamblu de imagini ilustrative despre o realitate, conținutul imaginii fiind în întregime preinformată de către realitatea concretă sau de către idee*”, ceea ce o depărtează de *imaginar*, care “*implică o oarecare independență în raport cu o determinare anume, presupunând inventarea unui conținut nou, decalat, care introduce dimensiunea simbolică*”. Vezi J.-J. Wunenburger, *Imaginarul* (Trad. de D. Ciontescu-Samfireag, ediție îngrijită și prefată de I. Bușe), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2009, p.12.

nivelul mentalitarului tradițional de basm românesc, a și reușit!) să anuleze acest status tehnologic. Iar atunci când dezvoltarea tehnică a permis-o, imaginarul tradițional nu a ezitat să inoveze și să adere la o dialectică nouă, de tip tehnicist (vezi ISPIRESCU 1984, 282), chiar dacă făcea notă discordantă cu restul corpusului de texte, revelând, o dată în plus, dominanta acestei producții epic-tradiționale (*dinamica creatoare, de tip oral*, în perpetua re-modelare a fondului și conținutului epic).

În al doilea rând, depășind conținutul literar specific basmului, acest element arhetipal luat în discuție în prezentul studiu, se constituie într-un bun prilej pentru reinterpretarea *aerului/văzduhului* din basmul fantastic românesc ca *loc (ne)comun al peisajului*, readucând în discuție și, totodată, reconstruind, o utopie: *accesarea spațiului de sus*, rezervat eminentemente ființelor superioare, de către ființe inferioare (ca substanță spirituală), dar inițiate (vezi OLTEANU 2009, 215 și urmât., cu bibliografia aferentă). În acest sens, relevant este basmul *Trei copii săraci* din colecția C. Sandu-Timoc, basm în care eroul călătorește mii de ani prin Univers, asigurând pregnanță *mitului* și dând valoare *basmului* ([...] *Colindând în lung și-n lat pământul, văzu multe lucruri vrute și nevrute. Ba se sui și în cer, că doar nu-i era greu, dacă avea fesul cel roșu la îndemână. N-avu de lucru și astupă toate găurelele de pe bolta cerului, pe unde curgea apa când ploua. Odată, când zbură spre zările albastre, ridică nuiana și apa se prefăcu în pietricele de gheață, că fu gata-gata să omoare multe vietăți de pe pământ. Se plimbă el prin lună și prin stele, se luptă acolo cu oameni care aveau picioarele cât prăjinile, capul cât banița și mâinile cât rășchitoarele. Trecuseră mii de ani de când el zbură ca gândul din stea în stea și, când simți că-i vine dor de frați și de pământ, se lăsă ca gândul în adâncurile văzduhurilor și porni în zdrențele lui vechi spre palatul frățiorilor. Mergând puțin cam îngândurat, că i-a venit vremea de-nsurat și n-are nici un rost pe lume, băgă de seamă că pământul era copt și pârlolot de arșița soarelui, că nu mai are pe el nici iarbă și nici viață. Toate pieriseră! Nu mai erau nici oameni, nici ierburi. Numai palatele de marmură ale fraților săi străluceau în bătaia fierbinte a soarelui. Nu-și putea da seama nici când au murit, nici unde sunt îngropați.*: ȘERB 1967, I, 48-49).

Pluralitatea de semnificații pe care o conține un astfel de element arhetipal la nivelul basmului fantastic românesc (*suprarealitatea invizibilă și intangibilă devine vizibilă și palpabilă* prin intermediul unor *inițiați*, care inițiază la rândul-le; *conștiința simbolică* pe care eroul de basm românesc pare că o are/o trăiește când accesează, fie și temporar!, acest spațiu refuzat în alte circumstanțe; *re-actualizarea miturilor* prin această creație ficțională etc.), vădește o oarecare “nostalgie” a imaginarului mitic, nu-pe-deplin-uitat, și care, iată, poate fi re-actualizat, re-construit - aproape la fiecare re-povestire/re-citire a unui basm! - de astfel de produse ale imaginarului tradițional românesc (cazul basmului din care am citat, *in extenso*, supra, tocmai pentru a releva latura modernă, de SF-apocaliptic, a unei producții literare vechi), care “împing” basmul înspre viitor...

Referințe bibliografice

- CHEVALIER, GHEERBRANT 1994 = Chevalier, J., Gheerbrant, A, *Dicționar de simboluri: mituri, vise, obiceiuri, forme, gesturi, figuri, culori, numere* (Trad. de Micaela Slăvescu, L. Zoicaș – coord.), vol. I-III, Ed. Artemis, București, 1994;
- CULIANU 1994 = Culianu, I.P., *Călătorii în lumea de dincolo* (Trad. de Gabriela și A. Oișteanu, Prefață și note – A. Oișteanu, Cuvânt înainte de L.E.Sullivan), Ed. Nemira, București, 1994;
- DIODOR 1981 = Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică* (Trad. R. Hâncu, Vl. Iliescu, studiu introductiv și note istorice de Vl. Iliescu), Ed. Sport-Turism, București, 1981;
- ELIADE 2000 = Eliade, M., *Sacral și profanul* (Trad. Brândușa Prelipceanu), Ed. Humanitas, București, 2000;
- FURTUNĂ 1973 = Furtună, D. *Izvodiri din bătrâni. Basme, legend, snoave, cântice bătrânești și plugușoare din Moldova*, Ed. Minerva, București, 1973;
- ISPIRESCU 1984 = Ispirescu, P., *Legende sau Basmele românilor*, Ed. Facla, Timișoara, 1984; KERNBACH 1989 = Kernbach, V., *Dicționar de mitologie generală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989;
- LUCRETIUS 1981 = T.L. Carus, *Poemul Naturii* (Trad., Prefață și Note de D. Murărașu), Ed. Minerva, București, 1981;
- OLTEANU 2009 = Olteanu, Antoaneta, *Reprezentări ale spațiului în credințele populare românești*, Ed. Paideia, București, 2009;
- PAMFILE 2001 = Pamfile, T., *Cerul și podoabele lui, după credințele poporului român*, Ed. Paideia, București, 2001;
- SBIEREA 1971 = Sbierea, I.G., *Povești și poezii populare românești*, Ed. Minerva, București, 1971;
- STĂNCESCU 1980 = Stăncescu, D., *Basme culese din popor*, Ed. Ion Creangă, București, 1980; ȘERB 1967 = Șerb, I., *Făt-Frumos cu părul de aur. Basme populare românești*, vol. I-II (Ediție îngrijită de I. Șerb), Ed. pentru Literatură, București, 1967;
- UGLIȘ-DELAPECICA 1968 = Ugliș-Delapeșica, P., *Poezii și basme populare din Crișana și Banat*, Ed. Pentru Literatură, București, 1968;
- VASILIU 1958 = Vasiliu, Al., *Povești*, Ed. Tineretului, București, 1958.